

Marek L. WÓJCIK
<https://orcid.org/0000-0002-2009-5559>
Uniwersytet Wrocławski

Pieczenie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej. Uzupełnienie ze zbiorów archiwów i muzeów świeckich

Zarys treści: Artykuł, mający charakter edycji źródłowej, uzupełnia wydaną w 2019 r. książkę o pieczęciach rycerstwa śląskiego z epoki przedhusyckiej. Zestawiono w nim 14 nieznanych w historiografii pieczęci odnalezionych w archiwach świeckich w Austrii, Czechach, Niemczech i Polsce oraz jedną w Muzeum Narodowym w Warszawie. Ich katalog, poprzedzony krótkim wstępem edytorskim, opracowano zgodnie z przyjętymi powszechnie standardami opisu sfragistycznego.

Abstract: This article serves as a supplementary source edition to the book on the seals of Silesian knights from the pre-Hussite era, which was published in 2019. It presents 14 previously unknown seals discovered in secular archives located in Austria, the Czech Republic, Germany, and Poland, along with one seal found in the National Museum in Warsaw. A brief editorial introduction precedes the catalogue and has been compiled according to widely accepted standards for sphragistic description.

Słowa kluczowe: pieczęć, rycerstwo, Śląsk, okres przedhusycki, archiwum świeckie, muzeum świeckie

Keywords: seal, knights, Silesia, pre-Hussite period, secular archives, secular museum

Prowadzone przez wiele lat kwerendy, zmierzające do zebrania jak najbardziej kompletnego korpusu pieczęci rycerzy śląskich z okresu przedhusyckiego, zaowocowały dwutomowym ich katalogiem, który ukazał się drukiem w 2019 r., dokładnie sześć wieków po wybuchu rewolucji husyckiej¹. Znalazły się w nim 933 pieczęcie należące do przedstawicieli ponad 300 śląskich rodzin rycerskich. Jego autor miał pełną świadomość, że pomimo długoletnich i żmudnych poszukiwań nie do wszystkich obiektów udało mu się dotrzeć, ale zbyt optymistycznie zakładał, że pominięć, których trudno przy tego typu pracach uniknąć, będzie niewiele. Tymczasem prowadzone w kolejnych latach eksploracje przyniosły odkrycia *sigillów* w liczbie znacznie przewyższającej pierwotne ostrożne szacunki. Są one przede wszystkim efektem skontrum przeprowadzonego w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu, które ujawniło aż 37 odcisków pieczęci należących do 31 rycerzy śląskich, w tym 16 wyciśniętych za pomocą tych samych typariuszy, spod których wyszły egzemplarze już znane w historiografii i zinventoryzowane, oraz 21 *sigillów* nowych, całkowicie pominiętych w publikacji z 2019 r. Zostały one opracowane i wydane jako aneks do wspomnianego katalogu, obejmujący łącznie 38 znaleziska pieczęci

¹ M.L. Wójcik, *Pieczenie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej*, t. 1–2, Kraków–Wrocław 2018. Książka ukazała się z wsteczną datą roczną.

z archiwów kościelnych we Wrocławiu (37 odcisków) i Gnieźnie (1 odcisk)². Ale nieznane w chwili ukazania się katalogu pieczęcie odnaleziono także, choć w zdecydowanie mniejszej liczbie, w archiwach i muzeach świeckich. W okresie ostatnich pięciu lat ujawniono w nich 14 zabytków, z czego po cztery w Archiwum Państwowym w Opolu i Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz w Berlinie, dwa w Archiwum Państwowym we Wrocławiu, wreszcie pojedyncze egzemplarze w Archiwum Narodowym w Pradze, Państwowym Regionalnym Archiwum w Trzeboniu, Haus-Hof- und Staatsarchiv w Wiedniu oraz w Muzeum Narodowym w Warszawie³. Uzupełniając więc o nie wydany drukiem dwutomowy korpus pieczęci, po włączeniu do niego także pieczęci uwzględnionych w aneksie obejmującym znaleziska z archiwów kościelnych, będzie on liczył teraz łącznie 968 *sigillów*⁴. Natomiast lista rodzin rycerskich, których przedstawiciele pozostawili po sobie odciski pieczęci, wzbogaci się o cztery kolejne rodziny piszące się z miejscowości: Linau (Linavia), Paczyna, Sudzice i Wróblin.

Układ katalogu nawiązuje do schematu zastosowanego w publikacji z 2019 r. Pieczęcie zestawiono więc według rodzin, w obrębie których – w porządku chronologicznym, tj. od najstarszej do najmłodszej – omówiono *sigilla* należące do poszczególnych ich przedstawicieli. Na katalogową deskrypcję składają się kolejno: imię dysponenta pieczęci, okres używania pieczęci, miejsce jej przechowywania, charakterystyka pieczęci (kształt, wielkość, treść legendy i opis wizerunku) oraz uwagi. Te ostatnie zawierają informacje o stanie zachowania artefaktu, rozstrzygają (o ile istnieją) problemy identyfikacyjne, a także (niekiedy) zestawiają przyczyny pominięcia odcisku w katalogu sprzed kilku lat. Publikację wzbogacają fotografie pieczęci. Wiadomości odnoszące się do zagadnień sfragistycznych poprzedzają albo informacje genealogiczne dotyczące dysponentów pieczęci i ich rodzin, albo odwołania do prac omawiających już wyczerpująco tego typu kwestie. Edycję uzupełnia zestawienie skrótów będące jednocześnie spisem wykorzystanej literatury.

Objaśnienia wymaga przyjęty w katalogu, pozornie skomplikowany, sposób numeracji pieczęci. Każdy numer składa się z dwóch, umieszczonych w kwadratowym nawiasie, cyfr oddzielonych ukośnikiem. Pierwsza z nich, o większym module czcionki, jest kolejnym numerem porządkowym pieczęci w obrębie prezentowanego katalogu, natomiast druga, mniejsza, z dodaniem małej litery alfabetu (a, b lub c), wskazuje miejsce, w którym dana pieczęć, nieznana wcześniej autorowi i pominięta w zbiorze z 2019 r., powinna się w nim znaleźć⁵.

Fotografie reprodukowanych pieczęci, o ile nie wskazano inaczej, wykonał autor niniejszego uzupełnienia.

² Tenże, *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej. Uzupełnienie ze zbiorów polskich archiwów kościelnych*, ABMK, 124, 2025, s. 799–837.

³ AP Opole, Klasztor ss. Dominikanek pw. św. Ducha w Raciborzu, nr 1; AP Wrocław, Rep. 71 nr 54; Rep. 91 nr 191; Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin (Dahlem), XX. HA, Ordenbriefarchiv 1200–1600, nr 2112; Pergamenturkunden, Schieblade 109, nr 53; Österreichisches Staatsarchiv in Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Siegelsammlung Smitmer-Löschner, sygn. e 577; Národní archiv v Praze, Archiv kláštera benediktinů – Řád benediktinů v Břevnově, nr 130; Státní oblastní archiv v Třeboni, Cizí rody II. registratura z Čiklin, nr 1; Muzeum Narodowe w Warszawie, Gabinet Monet i Medali, nr inw. 116248, 3568/16087.

⁴ Na liczbę tę składają się: 933 pieczęcie opublikowane w katalogu z 2019 r., 21 obiektów zamieszczonych w aneksie obejmującym *sigilla* z archiwów kościelnych i 14 pieczęci zestawionych w niniejszym opracowaniu.

⁵ Taki system numeracji przyjęto już w pracy cytowanej w przyp. 2, stąd też konsekwentnie stosuję go także tutaj. Na przykład zapis [nr 3/189a] oznacza, że pieczęć jest trzecią w prezentowanym katalogu, natomiast w zbiorze z 2019 r., w którym nie została uwzględniona, powinna była się znaleźć po numerze 189, a przed numerem 190.

Katalog pieczęci

W katalogu zastosowano następujące skróty:

AA Wrocław Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu

AP Opole Archiwum Państwowe w Opolu

AP Wrocław Archiwum Państwowe we Wrocławiu

GStA PK Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin (Dahlem)

NA Praha Národní archiv v Praze

BANIK, JOANNA

2002 *Ikonografia pieczęci śląskich Pogorzeliów*, w: *Imago narrat. Obraz jako komunikat w społeczeństwach europejskich*, red. S. Rosik, P. Wiszewski, Acta Universitatis Wratislaviensis, No 2478, Historia, nr 161, Wrocław 2002, s. 371–379

BRETSCHNEIDER, PAUL

1933 *Studien und Bemerkungen über epigraphische und heraldische Denkmäler Schlesiens aus dem Mittelalter*, cz. 3, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens”, 67, 1933, s. 1–31

CDMor.

t. 13 *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Urkunden-Sammlung zur Geschichte Mährens*, t. 13: *Von Jahre 1400 bis 1407*, wyd. V. Brandl, Brünn 1897

t. 15 *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Urkundensammlung zur Geschichte Mährens*, t. 15: *Nachträge. 1207–1408*, wyd. B. Bretholz, Brünn 1903

CDSil.

t. 1 *Urkunden des Klosters Czarnowanz*, wyd. W. Wattenbach, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, t. 1, Breslau 1857

t. 2 *Urkunden der Klöster Rauden und Himmelwitz, der Dominicaner und der Dominicanerinnen in der Stadt Ratibor*, wyd. W. Wattenbach, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, t. 2, Breslau 1859

t. 6 *Registrum St. Wenceslai. Urkunden vorzüglich zur Geschichte Oberschlesiens nach einem Copialbuch Herzog Johans von Oppeln und Ratibor in auszügen Mitgetheilt*, wyd. W. Wattenbach, C. Grünhagen, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, t. 6, Breslau 1865

t. 9 *Urkunden der Stadt Brieg. Urkundliche und chronikalische Nachrichten über die Stadt Brieg, die dortigen Klöster, die Stadt- und Stiftsgüter bis zum Jahre 1550*, wyd. C. Grünhagen, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, t. 9, Breslau 1879

t. 14 *Liber fundationis episcopatus Vratislaviensis*, wyd. H. Markgraf, J.W. Schulte, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, t. 14, Breslau 1889

CEpV

Codex epistolaris Vitoldi magni duci Lithuaniae 1376–1430, wyd. A. Prochaska, Monumenta Medii Aevi Historica Illustrantia, t. 6, Cracoviae 1882

CETWIŃSKI, MAREK

1982 *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*, Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, seria A, nr 229, Wrocław 1982

DORST, LEONHARD

- 1847 *Schlesisches Wappenbuch oder die Wappen des Adels im Souverainen Herzogthum Schlesien, der Grafschaft Glatz und der Oberlausitz*, Görlitz 1847

EISTERT, KARL

- 1962 *Beiträge zur Genealogie des Breslauer Bischofs Preczlaus von Pogarell (1299–1376)*, „Archiv für schlesische Kirchengeschichte”, 20, 1962, s. 226–290

Herbarz bytomski

Herbarz bytomski, oprac. A. Kuzio-Podrucki, P. Nadolski, D. Woźnicki, Bytom 2003

HEYDEBRAND UND DER LASA, FEDOR

- 1917 *Die Herkunft der Breslauer Bischöfe Thomas I. und Thomas II.*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens”, 51, 1917, s. 134–163

HOLÁ, MLADA

- 2005 *Vratislavští hejtmané. Reprezentanti královského majestátu prvních Lucemburků na českém trůně (1335–1378)*, w: *Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta Prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*, red. L. Bobková, M. Holá, Praha–Litomyšl 2005, s. 161–175
- 2009 *Vznik a fungování hejtmanské správy vratislavského knížectví v letech 1335–1378 ve světle úředních písemností*, w: *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*, red. L. Bobková, M. Čapský, I. Korbelařová, Acta historia Universitatis Silesianae Opaviensis – Supplementa, t. 7, Opava 2009, s. 51–75
- 2011 *Vratislavská hejtmanská kancelář za vlády Jana Lucemburského a Karla IV.*, Sborník archivních prací. Supplementum ročníku 61, cz. 2, Praha 2011.

HORWAT, JERZY

- 1990 *Księstwo bytomskie i jego podziały do końca XV w.*, Gliwice 1990

HORWAT, JERZY / JEDYNAK, ZDZISŁAW / KIEREŚ, ZBIGNIEW

- 2002 *Zarys genealogii kilku rodzin szlacheckich z ziemi gliwickiej, toszeckiej i bytomskiej*, cz. 2, „Zeszyty Gliwickie”, 30, 2002, s. 177–227
- 2008 *Szlachta górnośląska. Materiały do dziejów szlachty górnośląskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku w zbiorze Dokumentów Archiwum Miejskiego w Bytomiu*, Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. Historia, nr 9, Bytom 2008

HRYNIEWICZ, ARTUR

- 2018 *Wrocławska kolekcja zabytkowych tłoków pieczętnych, historia jej powstania i rozwoju oraz straty wojenne*, „Roczniki Sztuki Śląskiej”, 27, 2018, s. 221–253

JUREK, TOMASZ

- 1990 *Rodzina von Pannewitz. Awans i kariera Niemców na Śląsku w XIII–XIV w.*, Sobótka, 45, 1990, s. 439–457
- 1992 *Slesie stirps nobilissima. Jeleńczycy – ród biskupa wrocławskiego Tomasza I*, Rocz. Hist., 58, 1992, s. 23–58
- 1995 *Zmienność herbów rycerzy niemieckich na Śląsku*, Rocz. Herald., nowa seria, 2 (13), 1995, s. 41–51
- 1996 *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*, Prace Komisji Historycznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, t. 54, Poznań 1996

- 2002a *Najstarsze dobra śląskich Pogorzeliów*, Rocz. Hist., 68, 2002, s. 27–55
- 2002b *Trzynastowieczne lokacje miejskie w dobrach Pogorzeliów*, w: *Civitas & villa. Miasto i wieś w średniowiecznej Europie Środkowej*, red. C. Buśko [i in.], Wrocław–Praha 2002, s. 89–98
- 2005 *Rodowód Pogorzeliów*, Kraków 2005
- KDPol.
t. 2/2 *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 2, cz. 2, wyd. L. Ryzyszczewski, A. Muczkowski, Warszawa 1852
- KORTA, WACŁAW
1964 *Rozwój wielkiej własności feudalnej na Śląsku do połowy XIII wieku*, Monografie Śląskie Ossolineum, t. 8, Wrocław–Warszawa–Kraków 1964
- KOZIEROWSKI, STANISŁAW
1929 *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII–XVI wieku*, Poznań 1929
- KRANE, ALFRED, FREIHERR VON
1901–1904 *Wappen- und Handbuch des in Schlesien (einschließlich der Oberlausitz) landgessenen Adels*, Görlitz 1901–1904
- KRUSE, HOLGER / PARAVICINI, WERNER / RANFT, ANDREAS
1991 *Ritterorden und Adelsgesellschaften im spätmittelalterlichen Deutschland. Ein systematisches Verzeichnis*, Kieler Werkstücke, Reihe D. Beiträge zur europäischen Geschichte des späten Mittelalters, t. 1, Frankfurt am Main–Bern–New York–Paris 1991
- KUBLIN, GRZEGORZ
2015a *Niedrukowany dokument z 1 maja 1331 roku dotyczący klasztoru dominikanek w Raciborzu*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego”, 35, 2015, s. 335–343
- 2015b *Rycerski ród de Linavia*, „Kwartalnik Opolski”, 61, 2015, nr 4, s. 72–78
- MARKGRAF, HERMANN
1915 *Über die schlesische Rittergesellschaft am Anfange des 15. Jahrhunderts*, w: *tenże, Kleine Schriften zur Geschichte Schlesiens und Breslaus*, Mitteilungen aus dem Stadtarchiv und der Stadtbibliothek zu Breslau, t. 12, Breslau 1915, s. 81–95
- PANIC, IDZI
1984 *Raciborskie otoczenie księcia Władysława opolskiego (1246–1281)*, „Zeszyty Raciborskie Strzecha”, 4, 1984, s. 5–16
- 1992 *Historia osadnictwa w księstwie opolskim we wczesnym średniowieczu*, Rozprawy i Studia Muzeum Śląskiego, Katowice 1992
- PILNÁČEK, JOSEF
t. 1–4 *Rody starého Slezska*, t. 1–4, wyd. K. Müller, Brno 1991
- 1930 *Staromoravští rodové*, Vídeň 1930 (reprint: Brno 2011)
- PRASEK, VINCENC
1890 *Překlad s výkladem na dílčí listy země Opavské z r. 1377*, „Program českého vyššího gymnasia v Opavě”, 7, 1890, nr 7, s. 3–24

RBM

- t. 8/1 *Regesta Bohemiae et Moraviae diplomatica nec non epistolaria*, t. 8: 1364–1378, fasc. 1: 1364–1366, wyd. L. Blechová, Praeae 2014
- t. 8/2 *Regesta Bohemiae et Moraviae diplomatica nec non epistolaria*, t. 8: 1364–1378, fasc. 2: 1367–1368, wyd. L. Blechová, Praeae 2017

Regesty

- t. 1–4 *Regesty dokumentów przechowywanych na Górnym Śląsku / Regesty listin uložených v Horním Slezske*, red. A. Barciak, K. Müller, t. 1: do 1400 r., Wrocław–Opava 2004; t. 2: 1401–1450, Opava–Opole–Katowice 2011; t. 3: 1451–1475, Katowice–Opava–Opole 2017; t. 4: 1476–1500, Opava–Opole–Katowice 2021

RŚl.

- t. 2 *Regesty śląskie*, red. W. Korta, t. 2: 1329–1354, oprac. K. Bobowski, M. Cetwiński, J. Gilewska-Dubis, A. Skowrońska, B. Turoń, Prace Komisji Nauk Humanistycznych Polskiej Akademii Nauk, oddział we Wrocławiu, nr 11, Wrocław [i in.] 1983

SCHARFFENBERG, CRISPIN UND JOHANN

- 1984 *Schlesisches Wappenbuch von Crispin und Johann Scharffenberg*, oprac. H. von Mosch, Wappenbuch des Mittelalters, t. 2, Neustadt an der Aisch 1984

SCHELLENBERG, ALFRED

- 1938 *Schlesisches Wappenbuch*, Bücherei deutscher Wappen und Hausmarken in Städten und Landschaften, t. 2, Görlitz 1938

SCHIRRMACHER, FRIEDRICH WILHELM

- 1866 *Urkundenbuch der Stadt Liegnitz und ihres Weichbildes bis zum Jahre 1455*, Liegnitz 1866

Schl. UB

- t. 3–4, 6 *Schlesisches Urkundenbuch*, t. 3: 1251–1266, wyd. W. Irgang, Köln–Wien 1984; t. 4: 1267–1281, wyd. W. Irgang, Köln–Wien 1988; t. 6: 1291–1300, wyd. W. Irgang, współpr. D. Schadewaldt, Köln–Weimar–Wien 1988

SCHMILEWSKI, ULRICH

- 2001 *Der schlesische Adel bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle*, Wissenschaftliche Schriften des Vereins für Geschichte Schlesiens, t. 5, Würzburg 2001

SEDLÁČEK, AUGUST

- 1893 *Rozletité kapitoly ze starého místopisu a dějin rodův. 12. Páni z Linavy*, „Časopis Matice moravské”, 17, 1893, nr 2, s. 97–98

SEMKOWICZ, WŁADYSŁAW

- 1919 *Ród Awdańców w wiekach średnich (ciąg dalszy)*, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego”, 45, 1919, s. 161–314

SĘKOWSKI, ROMAN

- t. 2 *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*, t. 2: D–G, Katowice 2003

- t. 4 *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*, t. 4: K–Ł, Chorzów 2005
- t. 6 *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*, t. 6: O–Po, Chorzów 2008
- t. 10 *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*, t. 10: Schreiter – Świętopelk, Opole 2020, <https://obc.opole.pl/dlibra/publication/20550/edition/19266> [dostęp: 27.06.2024]
- t. 11 *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*, t. 11: T, Opole 2021, <https://obc.opole.pl/dlibra/publication/20551/edition/19267> [dostęp: 27.06.2024]

SIEBMACHER, JOHANN

- 4/XI *J[ohann] Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, vollständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen*, t. 4, dz. 11: *Der Adel von österreichisch-Schlesien*, oprac. C. Blažek, Nürnberg 1885
- 6/VIII, cz. 1, 3 *J[ohann] Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, vollständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen*, t. 6, dz. 8: *Der Abgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien*, oprac. C. Blažek, cz. 1, Nürnberg 1887; cz. 3, Nürnberg 1894

SINAPIUS, JOHANN

- t. 1–2 *Schlesische Curiositäten erste Vorstellung Darinnen die ansehnlichen Geschlechter des Schlesischen Adels. Mit Erzählung des Ursprungs, der Wappen, Genealogien, der qualificirtesten Cavaliere, der Stamm-Hausler und Guter beschrieben*, t. 1–2, Leipzig–Breslau 1720–1728

SKUPIEN, MAREK

- 2012 *Náčrt historie farnosti Sudice na Hlučínsku do počátku 20. století*, „Časopis Slezského zemského muzea”, ser. B, 61, 2016, nr 3, s. 201–232

SPPP

- t. 2 *Starodawne prawa polskiego pomniki z ksiąg rękopiśmiennych dotąd nieużytych, głównie zaś z ksiąg dawnych sądowych ziemskich i grodzkich ziemi krakowskiej*, t. 2, wyd. A.Z. Helcel, Kraków 1870

SR

Regesten zur schlesischen Geschichte, w: *Codex diplomaticus Silesiae*, t. 16: 1301–1315, wyd. C. Grünhagen, K. Wutke, Breslau 1892; t. 18: 1316–1326, wyd. C. Grünhagen, K. Wutke, Breslau 1898; t. 22: 1327–1333, wyd. C. Grünhagen, K. Wutke, Breslau 1903; t. 30: 1338–1442, wyd. K. Wutke, E. Randt, Breslau 1930

SSNO

- t. 4–5 *Słownik staropolskich nazw osobowych*, red. W. Taszycki, t. 4: N–R, Wrocław 1974–1976; t. 5: S–U, Wrocław 1977–1980

STELMACH, ROMAN

- t. 2 *Katalog dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska*, t. 2: 1301–1327, oprac. R. Stelmach, Wrocław 1991
- 2014 *Katalog średniowiecznych dokumentów przechowywanych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*, Wrocław–Racibórz 2014

SZERSZNIK, LEOPOLD JAN

- 2004 *Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty księstwa cieszyńskiego*, wyd. W. Gojniczek, Bibliotheca Tessinensis, t. 1, Seria Polonica, t. 1, Cieszyn 2004

SZYMAŃSKI, JÓZEF

- 1993 *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993

WOŹNY, MACIEJ

- 2020 *Rycerstwo opolskie do połowy XV wieku*, Katowice 2020

WÓJCIK, MAREK L.

- 2011 *Od hełmu do herbu – przyczynek do badan nad heraldyzacją znaku rycerstwa śląskiego*, w: *Pieczęcie herbowe – herby na pieczęciach*, red. W. Drelicharz, Z. Piech, Warszawa 2011, s. 251–271
- 2012 *Kolekcja odlewów średniowiecznych pieczęci śląskich Franza Paula von Smitmera w zbiorach Haus-, Hof- und Staatsarchiv w Wiedniu*, w: *Historicae viae. Studia dedykowane Profesorowi Lechowi A. Tyszkiewiczowi z okazji 55-lecia pracy naukowej*, red. M. Goliński, S. Rosik, Scripta Historia Mediaevalia, t. 1, Wrocław 2012, s. 63–88
- 2015 *Niedrukowany dokument Władysława, księcia bytomsko-kozielskiego, dla cystersów henrykowskich z datą 10 sierpnia 1320 roku*, w: *Księstwa opolskie i raciborskie. Terytoria – struktury – elity – dziedzictwo*, red. B. Czechowicz, Opole 2015, s. 61–70
- 2018 *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej*, t. 1–2, Kraków–Wrocław 2018
- 2025 *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhusyckiej. Uzupełnienie ze zbiorów polskich archiwów kościelnych*, ABMK, 124, 2025, s. 799–837

WÓLKIEWICZ, EWA

- 2002 *Capitaneus Slesie. Królewscy namiestnicy księstwa wrocławskiego i Śląska w XIV i XV wieku*, w: *Monarchia w średniowieczu – władza nad ludźmi, władza nad terytorium. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi*, red. J. Pysiak, A. Pieniądz-Skrzypczak, M.R. Pauk, Warszawa–Kraków 2002, s. 169–225

ZDK

- t. 1 *Zemské deksy krnovské*, t. 1: 1403–1522, wyd. D. Prix, Opava 2008

ZEDLITZ-NEUKIRCH, LEOPOLD VON

- t. 4 *Neues Preussisches Adels-Lexikon oder genealogische und diplomatische Nachrichten*, t. 4, Leipzig 1843

*
* * *

BIBERSTEIN

WÓJCIK 2018, t. 1, s. 140–141.

Henryk

[nr 1/58a]

25 V 1394

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.

ø 24 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której róg jeleni w słup z rosochami po prawej stronie tyki.

Napis minuskułą gotycką nieczytelny.

Or.: GStA PK, XX. HA, Pergamenturkunden, Schieblade 109, Nr. 53.
Lit.: KDPol., t. 2/2, s. 799.

Uw.: Pieczęć zachowała się w dobrym stanie, aczkolwiek otokowa legenda uległa częściowemu zatarciu, co uniemożliwia jej odczyt. Rzyszczewskiemu i Muczkowskiemu w połowie XIX w. udało się odczytać fragment napisu w brzmieniu: „+ sig... de biber” (KDPol., t. 2/2, s. 799), ale zaproponowanej przez nich lekcji nie sposób już dziś zweryfikować. Nie potrafię stwierdzić, czy dysponentem pieczęci był Henryk, syn Jana, z linii Bibersteinów piszących się ze Stolca, właściciel dwóch innych typów pieczęci (JUREK 1996, s. 200, 334; WÓJCIK 2018, t. 1, s. 153–154), czy też bliżej nieznany jego krewniak i imiennik.

FALKENHAIN

WÓJCIK 2018, t. 1, s. 245.

Ulryk

[nr 2/178a]

25 V 1394

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.

ø 22 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której ostrzew w pas.

Napis minuskułą gotycką: + s × **ulricy** + **de** + **falkinhai(n)**

Or.: GStA PK, XX. HA, Pergamenturkunden, Schieblade 109, Nr. 53.
Lit.: KDPol., t. 2/2, s. 799.

Uw.: Pieczęć, której właścicielem był syn Konrada, starosty wrocławskiego w latach 1339–1341, 1343–1357 i 1359–1361 (WÓŁKIEWICZ 2002, s. 225; HOLÁ 2005, s. 169; HOLÁ 2009, s. 61; HOLÁ 2011, s. 49–50, 63), notowany w źródłach od 1364 do 1405 r. (JUREK 1996, s. 219), odgrywa istotną rolę w badaniach nad rodziną Falkenhainów. Dotychczas bowiem z epoki przedhusyckiej znane były w historiografii cztery pieczęcie przedstawicieli rodziny, wszystkie herbowe. Trzy z nich, używane przez Henryka (1337–1360), Wolframa Trappe (1351) i Wolframa (1382–1398), przedstawiały róg myśliwski (WÓJCIK 2018, t. 1, s. 246–247, nr 176–178; w kwestiach genealogicznych zob. JUREK 1996, s. 219), a więc godło kładzione na tarczy przez Falkenhainów także w czasach nowożytnych (SCHARFFENBERG 1984, tabl. 67; SINAPIUS, t. 1, s. 355; SIEBMACHER 6/VIII, cz. 1, s. 28 i tabl. 21; DORST 1847, tabl. 151; SCHELLENBERG 1938, tabl. 24; PILNÁČEK, t. 2, s. 573; SĘKOWSKI, t. 2,

s. 151–152), jedna zaś, należąca do wspomnianego starosty (WÓJCIK 2018, t. 1, s. 245, nr 175), eksponowała wizerunek, który badacze identyfikowali jako poroże (SCHIRRMACHER 1866, s. 82; SR, nr 6232; KOZIEROWSKI 1929, s. 33; JUREK 1996, s. 219) lub ostrzew (WÓJCIK 2018, t. 1, s. 245, nr 175). *Sigillum* Ulryka jednoznacznie rozstrzyga spór na korzyść tego ostatniego znaku, mającego najwyraźniej charakter dziedziczny. Potwierdza ono tym samym domysł, że w XIV w. na Śląsku siedziały albo dwie różne rodziny posługujące się tożsamym nazwiskiem, z których jedna (przybyła z Niemiec i osiadła w Legnickiem) pieczętowała się rogiem myśliwskim, natomiast druga (rdzennie śląska, czynna przede wszystkim w Średzkiem) – ostrzewem, albo dwie linie tej samej rodziny (obcego pochodzenia), ale używające odrębnych godeł (JUREK 1996, s. 219). Ponieważ faktem jest, że oba środowiska posługiwały się innymi herbami w tym samym czasie, ostrzew pojawia się bowiem u Falkenhainów w latach 1339–1394, a róg myśliwski w latach 1351–1382, można raczej wykluczyć z rozważań hipotezę o ewentualnej zmianie godła i zastąpieniu ostrzewu myśliwskim rogiem (JUREK 1996, s. 219). Ostateczne rozstrzygnięcia wymagają jednak dalszych studiów – tak genealogicznych, jak i heraldyczno-sfragistycznych – wykraczających chronologicznie poza przełom XIV i XV w. Rzyszczewski i Muczkowski odczytywali legendę na pieczęci Ulryka jako „+ s. vlricy . de . falk... ai”, zaś herb dysponenta identyfikowali z Nieczują (KDPol., t. 2/2, s. 799).

FÜLLSTEIN

WÓJCIK 2018, t. 1, s. 256.

Herbord

[nr 3/189a]

1 V 1331

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.

Ø 28 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której trzy miecze w roztrój zatknięte w jabłku.

Napis majuskułą gotycką: + S HERBORDI[...]

Or.: AP Opolo, Klasztor ss. Dominikanek pw. św. Ducha w Raciborzu, nr 1.

Lit.: SR, nr 5017; KUBLIN 2015a, s. 339.

Uw.: Pieczęć, zachowana w stanie szczątkowym (obłamaniu uległa górna i prawa – heraldycznie – część woskowego odcisku, wskutek czego nie jest znana pełna treść legendy), uwierzytelnia transakcję sprzedaży przez braci Ottona i Fryderyka *de Linauia* dominikankom raciborskim 8,5 łąnów w Bieszkowie koło Nowej Cerekwi wraz ze wszystkimi dochodami przypadającymi zarówno im, jak też ich braciom, Konradowi i Jaśkowi, której gwarantami byli przyjaciele wystawców: Walter z Kietrza, Henryk i Swojsz z Sudzic oraz Zygfryd, zwany Pusz, przedstawiciel rodziny Füllsteinów (*Ut autem hec omnia decenter inpleamus et seruemus, nobiles viri amici nostri dilecti, videlicet: dominus Waltherus de Kaczer, Henricus et Swoyszo de Czudicz et Siffridus dictus Puz, nobiscum et per nobis, bona fide, solida manu et absque omni dolo ad manus predicti domini ducis Ratiboriensi spondent et promittunt, in hunc modum, quod si promissa nostra, sicu[t] superius continent, aut aliquod eorum non seruaremus, extunc ciuitatem Ratibor qualibet cessanti occasione, ad tenendum verum obstagium intrare debemus cum eisdem compromissariis nostris, ab inde non exiuri, vsque dum nostrum promissum, cuius causa ad obstagium intrauerimus, decenter teneamus* (cyt. za: KUBLIN 2015a, s. 342). Formuła koroboracyjna zapowiedziała ogólnie użycie pieczęci przez nich wszystkich (*In cuius rei testimonium presentam litteram conscribi et nostris sigillis mandauimus communiri*; KUBLIN 2015a, s. 342), ale przy dokumencie zachowały się jedynie cztery odciski, należące kolejno do Ottona (zob.), Henryka (zob.), Swojsza (zob.) i Herborda, oraz pasek pergaminowy po piątej, wiszącej jako druga, której dysponentem mógł być – na co wskazuje zachowany porządek wymienionych osób – albo Fryderyk, młodszy brat Ottona (KUBLIN 2015a, s. 337; KUBLIN 2015b, s. 77), albo Walter z Kietrza. Jeden z tych dwóch rycerzy nie poświadczył więc dokumentu (brak tu nie tylko dodatkowego paska, ale i nacięcia w pergaminie na jego ewentualne przywieszenie), zaś pieczęć Herborda (Młodszego) von Füllstein, niewzmiankowanego w ogóle w dyplomie, została wyciśnięta

Fot.: AP Opolo

w zastępstwie Zygfryda Pusza, który albo nie posiadał własnego typariusza, albo nie mógł być obecny przy czynnościach kancelaryjnych. Właściciel tej ostatniej, zwany także Puszem, najpewniej ojciec Zygfryda, tożsamego ze znanym z 1350 r. panem Krzanowic (RŚl., t. 2, nr 273), był synem dobrze znanego w historiografii Herborda (Starszego), stolnika biskupa ołomunieckiego Brunona z Schaumburga (JUREK 1996, s. 222; KUBLIN 2015a, s. 339–340). Przed II wojną światową interesujący nas dokument z 1 V 1331 był w posiadaniu Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaft zu Görlitz (SR, nr 5017), natomiast po wojnie trafił do Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie jako dar prywatnej właścicielki, skąd w marcu 1968 r. został przekazany do Archiwum Państwowego w Opolu. Jego inwentaryzacja, w ramach zespołu nr 3151 o nazwie „Klasztor ss. Dominikanek pw. św. Ducha w Raciborzu”, obejmującego luźne dokumenty różnej proveniencji dotyczące klasztoru dominikanek raciborskich, nastąpiła jednak – jak wynika z opisu w inwentarzu – dopiero w 2008 r., zaś po raz pierwszy w literaturze naukowej wzmiankowano go – jako część „niedawno utworzonego [...] nowego zespołu” – siedem lat później (KUBLIN 2015a, s. 335). O jego istnieniu, zarówno przed, jak i po 2015 r., zdawali się nie wiedzieć nawet pracownicy opolskiego archiwum biorący udział w opracowaniu regestów dokumentów przechowywanych w archiwach na Górnym Śląsku. Nie został on bowiem uwzględniony ani w tomie zestawiającym najstarsze dokumenty z lat 1247–1400, opublikowanym w 2004 r. (Regesty, t. 1), ani w uzupełnieniach pominiętych w nim jednostek, które ukazały się jako dodatki w tomach wydanych w 2017 i 2021 r. (Regesty, t. 3, s. 13–31; t. 4, s. 17–20). Ponieważ materiał źródłowy do katalogu pieczęci rycerstwa śląskiego gromadziłem w Opolu przede wszystkim w oparciu o wspomniane wydawnictwo regestowe, a edycja dyplomu z 1331 r. nie była mi znana (KUBLIN 2015a, s. 335–343), stąd też wiszące przy nim *sigilla* umknęły mojej uwadze.

GLEZINA (GLÄSIN, LARISCH)

WÓJCIK 2018, t. 1, s. 286–287.

Heincze

[nr 4/227a]

25 XII 1419 lub 1420

Okragła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.

Ø 24 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której skrzyżowane ostrzewy między dwoma, haczykowato wygiętymi ku sobie, nożami do winobrania.

Napis minuskułą gotycką: + [heincz de glesin] [gałzka]

Or.: AP Wrocław, Rep. 71 nr 54.

Repr.: WOŹNY 2020, fot. 15.

Lit.: CDSil., t. 1, s. 111; WOŹNY 2020, s. 206.

Uw.: Dokument uwierzytelniony pieczęcią Heincza z linii Laryszów z Naczęsławic koło Głogówka, dziedzicznego wójta w pobliskim Wróblinie (*Ich Heyncze von Glezin alz eyn erprichter czu Frobelin*), ma problematyczną datę roczną. Datowano go wszak w święto Bożego

Narodzenia 1420 r. (*gegebin ist czu Wýnachtin noch Crist geburt firczenhundirt Jar vnd in dem czwenczegisten Jar*), toteż w zależności od tego, czy zastosowano tutaj styl *a circumcissione domini*, czy też *a nativitate*, mógł on zostać wystawiony w istocie albo w 1419 (CDSil., t. 1, nr 103; WOŹNY 2020, s. 206), albo w 1420 r. (STELMACH 2014, nr 7820). Problemy stwarzała badaczom także sama pieczęć, której ze względu na płytki ryt, zatarcia powierzchni i niewyraźny wizerunek nie potrafili oni poprawnie zidentyfikować i odczytać. O ile w połowie XIX w. określono ją zachowawczo jako „kleines rundes undeutliches Siegel” (CDSil., t. 1, s. 111), o tyle u progu XXI w. widziano w niej „pieczęć sądu gminy w Wróblinie” (STELMACH 2014, nr 7820). Tymczasem koroboracja dokumentu w brzmieniu *des czu gedechnis vnd durch eyns erbirn bekentnis wille hot der obgenante Heyncze seyn Ingesegil vnden an desin briff lassen hangen* nie pozostawia wątpliwości, że mamy do czynienia z pieczęcią wystawcy. Dopiero w ostatnich latach, jednoznacznie przypisując *sigillum* Heinczemu Glezinie, trafnie zinterpretowano napieczęte wyobrażenie, aczkolwiek nie podjęto próby odczytu zatartej dziś otokowej legendy (WOŹNY 2020, s. 206). Mimo iż eksponowane na pieczęci bliźniacze przedmioty flankujące skrzyżowane ostrzewy przypominają haki, można je z całkowitą niemal pewnością utożsamiać z nożami winiarskimi, przedstawionymi w wyjątkowo niefortunnej stylizacji przez niskiej

klasy rzemieślnika wykonującego typariusz, bowiem one właśnie pojawiały się regularnie w herbie Glezinów-Laryszów, zarówno w średniowieczu, jak i w czasach nowożytnych (DORST 1847, s. 2, 22 i tabl. 6, 50; KRANE 1901–1904, tabl. 64; SZYMAŃSKI 1993, s. 122–123; SZERSZNIK 2004, tabl. 35–37; SĘKOWSKI, t. 2, s. 376; SĘKOWSKI, t. 4, s. 200–201).

KORNIC(Z) (KORNITZ)

WÓJCIK 2018, t. 1, s. 397–399.

Jarosław

[nr 5/352a]

25 V 1394

Okrągła pieczęć herbowa z herbem na tarczy.

Ø 28 mm

Tarcza herbowa na wprost, na której sześciopromienna gwiazda nad księżycem.

Napis majuskułą gotycką: + S [...]IS[...] KERNICZ

Or.: GStA PK, XX. HA, Pergamenturkunden, Schieblade 109, Nr. 53.

Lit.: KDPol., t. 2/2, s. 799.

Uw.: Powierzchnia pieczęci uległa częściowemu zatarciu. O ile jednak herb udaje się bardzo łatwo rozpoznać, o tyle treści otokowego napisu nie sposób w całości odczytać. Szczególną trudność powoduje incipit legendy, bo choć poszczególne litery są widoczne, to stan zachowania nie pozwala na jednoznaczne ich rozszyfrowanie. Otokowego napisu nie potrafili już odczytać Rzyszczewski i Muczkowski, identyfikujący jedynie herb właściciela jako Leliwę (KDPol., t. 2/2, s. 799).

LINAVIA (LINAU)

JUREK 1996, s. 322; PILNÁČEK 1930, s. 76; PILNÁČEK, t. 1, s. 64; SCHMILEWSKI 2001, s. 476; SEDLÁČEK 1893, s. 97–98; SĘKOWSKI, t. 4, s. 301; KUBLIN 2015a, s. 337–339; KUBLIN 2015b, s. 72–78.

Otto

[nr 6/395a]

1 V 1331

Okrągła pieczęć herbowa z pełnym herbem.

Ø 28 mm

Pochylona w lewo tarcza herbowa przykryta hełmem rycerskim ozdobionym nieczytelnym klejnotem, na tarczy dwa szachowane pasy.

Napis majuskułą gotycką: + [...]NI[S] D(e) • LINAVIA

Or.: AP Opole, Klasztor ss. Dominikanek pw. św. Ducha w Raciborzu, nr 1.

Lit.: SR, nr 5017.

Uw.: Pieczęć zachowała się uszkodzona. Po prawej (heraldycznie) stronie obłamał się duży fragment wosku, a powierzchnia odcisku uległa częściowemu zatarciu. Wskutek tego nie znamy pełnej treści legendy, która nie zaczyna się zwyczajowo na górze (niemal powszechnie na godz. 12), ale na dole (na godz. 7), tuż przy prawej krawędzi tarczy wchodzącej na pole otoku i rozdzielającej napis na dwie części. Nie sposób też zidentyfikować przedmiotu uwidocznionego w klejnocie herbu, który przypomina jelenie poroże (po bokach hełmu) i orła z rozpostartymi skrzydłami (nad hełmem). Słabo czytelne godło na tarczy, ale z wyraźnie zarysowanym horyzontalnym jego układem, identyfikuję jednoznacznie z szachowanymi pasami na

Fot.: AP Opole

podstawie dobrze znanego w historiografii herbu panów *de Linavia* (PILNÁČEK 1930, s. 76; PILNÁČEK, t. 1, s. 64; SĘKOWSKI, t. 4, s. 301), którym posługiwali się – jak widać – co najmniej od początku XIV w. Domyślna litera S w imieniu dysponenta w lustrzanym odbiciu. Zob. też uwagi przy pieczęci Herborda von Füllstein.

PACZYNA

HORWAT 1990, s. 91; HORWAT / JEDYNAK / KIEREŚ 2002, s. 186–196; HORWAT / JEDYNAK / KIEREŚ 2008, s. 315–322; KRANE 1901–1904, s. 82; PILNÁČEK, t. 3, s. 865–868; PILNÁČEK, t. 4, s. 1129; SĘKOWSKI, t. 6, s. 127–145; SĘKOWSKI, t. 10, s. 425–426; SĘKOWSKI, t. 11, s. 74–82; SIEBMACHER 4/XI, s. 54–55, 134; SINAPIUS, t. 1, s. 689; ZEDLITZ-NEUKIRCH, t. 4, s. 20.

Paczyna (*Pazhina Maior*, *Gross Patschin*, Paczyna Wielka), wieś w kasztelanii toszeckiej, pojawiła się w źródłach po raz pierwszy na przełomie XIII i XIV w. (CDSil., t. 14, s. 96; PANIC 1992, s. 89). Jej dziedzicem był w tym czasie Prosz (polskie brzmienie imienia na podstawie SSNO, t. 4, s. 350), notariusz Władysława, księcia kozielsko-bytomskiego, notowany na tym urzędzie w latach 1316–1328 (SR, nr 3624, 3654, 4145, 4189, 4274, 4733; HORWAT 1990, s. 91; WÓJCIK 2015, s. 63, przyp. 18), pełniący także jednocześnie, co najmniej w latach 1324–1328, funkcję proboszcza kościoła mariackiego w Bytomiu (SR, nr 4388, 4733; HORWAT 1990, s. 29). Pochodził bez wątpienia z rodziny rycerskiej, aczkolwiek o bardzo skromnej chyba kondycji. Nie znamy ani jego przodków, ani innych – bliższych lub dalszych – krewnych. Właściciele Paczyny ujawniają się ponownie dopiero u progu XV w. Pisali się z niej wówczas przedstawiciele rodziny używającej przydomka Śliz, których historiografia ochrzciła mianem Ślizów *alias* Ślizów (PILNÁČEK, t. 4, s. 1129) lub – od nazwy rodowego gniazda – Paczeńskich *alias* Paczyńskich (SĘKOWSKI, t. 10, s. 425–426). Ze skromnej liczby opublikowanych dokumentów, w których pojawiają się osoby z predykatem „z Paczyny” (z *Pacziny*, *von Paczina*, *von grosse Paczyna*), udaje się wyłowić zaledwie Ulricha (1403), Mikołaja (1417–1444), Andrzeja (1463) i Pawła (1472) (CDSil., t. 6, nr 216, 265, 289; SPPP, t. 2, nr 1524; HORWAT 1990, s. 91). Feliksa *Slizen*, zmarłego przed 23 IX 1415, syna Sułka, wzmiankowanego tego dnia przez wdowę po nim, Annę, jednakowoż bez predykatu „z Paczyny” (CDSil., t. 6, nr 128), zaliczyć należy raczej do noszących ten sam przydomek posiadaczy miejscowości Draliny koło Lublińca (WOŻNY 2020, s. 286). Był on najpewniej tożsamy z zagadkowym Ślizem (*Sliss*), świadkiem w dokumencie księcia Bernarda strzeleckiego z 15 IV 1412, piszącym się *von Lissowicz*, a więc z sąsiadującej z Dralinami wsi Lisowice (CDSil., t. 6, nr 128). Obie rodziny, których przedstawiciele nie pozostawili po sobie zabytków sfragistycznych, stąd nie znamy ich herbów, połączył ze sobą PILNÁČEK (t. 4, s. 1129), włączając do nich, aczkolwiek tylko intuicyjnie, także Ślizów (Śliz) z Křepic na Morawach, pieczętujących się w XV w. znakiem identyfikowanym przezeń jako „vrš” (kosz do połowu ryb) (PILNÁČEK 1930, s. 105; PILNÁČEK, t. 4, s. 1129). Pierwszymi właścicielami (Wielkiej) Paczyny, których przynależność rodową mamy dowodnie potwierdzoną, byli Paczyńscy z Paczyny i Tęczyna herbu Topór, notowani jednak dopiero od XVI w. (SINAPIUS, t. 1, s. 689, 973–974; SINAPIUS, t. 2, s. 251–259; ZEDLITZ-NEUKIRCH, t. 4, s. 20, 261–262; DORST 1847, s. 16 i tabl. 36; SIEBMACHER 4/XI, s. 54–55, 134 i tabl. 29, 71; SIEBMACHER 6/VIII, cz. 3, s. 33, 76 i tabl. 21, 47; KRANE 1901–1904, s. 82; PILNÁČEK 1930, s. 379; PILNÁČEK, t. 3, s. 865–868; HORWAT / JEDYNAK / KIEREŚ 2002, s. 186–196; *Herbarz bytomski*, s. 33–34; SZERSZNIK 2004, s. 148 i tabl. 52, 85; SĘKOWSKI, t. 6, s. 127–145; SĘKOWSKI, t. 11, s. 74–82). Oprócz nich w Małopolsce znani byli także Ślizowie herbu Awdaniec (SEMKOWICZ 1919, s. 210, 221). Niektórzy badacze utrzymywali, że to Ślizowie z Paczyny, powołujący się na pokrewieństwo z Tęczynskimi herbu Topór, zaczęli używać po wygaśnięciu tych ostatnich nazwiska (Śliz-) Paczyński z Paczyny i Tęczyna (*Herbarz bytomski*, s. 33). Twierdzili tym samym, że byli oni przodkami Paczyńskich herbu Topór (SĘKOWSKI, t. 6, s. 128), a ich protoplasty upatrywali w osobie Prosza z Paczyny (SĘKOWSKI, t. 10, s. 426). Poglądy te należy traktować w kategoriach domysłu, przy obecnym stanie źródeł trudno bowiem wykazać genealogiczną ciągłość między Proszem z Paczyny, Ślizami oraz Paczyńskimi (Paczeńskimi). Idąc zresztą tym samym tropem, za probanta rodziny, a więc – sięgając jeszcze bardziej wstecz – za antenata Prosza, należałoby uznać Janka Śliza, rycerza znanego z lat 1267–1299, podskarbiego i skarbnika na dworze książąt Władysława opolskiego oraz Mieszka i Przemysława raciborskich (CETWIŃSKI 1982, s. 38 [nr 89]; PANIC 1984, s. 13; HORWAT 1990, s. 27; SCHMILEWSKI 2001, s. 456). Do rozwiązania zagadki przynależności rodowej Prosza nie przybliżyła nas także jego pieczęć wyciśnięta przy dokumencie z datą 25 I 1317 (AP Wrocław, Rep. 91 nr 191), prezentująca niespotykane poza tym godło (zob.), odmienne od tych, którymi posługiwali się Ślizowie i Paczyńscy. Ponieważ w grę wchodzić może jednak późniejsza zmiana herbu, zjawisko wcale nierzadkie wśród śląskiego rycerstwa (JUREK 1995, s. 41–51; WÓJCIK 2011, s. 251–271), toteż wypadnie powtórzyć za historiografią dwa najbardziej prawdopodobne rozwiązania, że albo Ślizowie z Paczyny byli descendentami rodziny Prosza, albo były to dwie różne rodziny, z których późniejsza (Ślizowie) weszła w posiadanie Paczyny po (rychłym wymarciu?) starszej.

Prosz**[nr 7/481a]**

25 I 1317

Okrągła pieczęć z godłem.

ø 13 mm

W polu pieczęci belka w pas z dwoma ukośnie osadzonymi na jej końcach dzwonekami, z prawej (heraldycznie) strony ku górze, z lewej – w dół.

Napis majuskułą gotycką: + • **PRSOCH**

Or.: AP Wrocław, Rep. 91 nr 191.

Lit.: SR, nr 3654.

Uw.: Pieczęć, której dysponentem był Prosz, notariusz Władysława, księcia kozielsko-bytomskiego, została wyciśnięta poniżej książęcego kontrasigillum na odwrocie *sigillum* herbowego uwierzytelniającego dokument wystawiony przez władcę dla Reinczkona, przełożonego domu cystersów w Kazimierzu (*frater Reynczko magister curie de Kazymyr*). Koroboracja dyplomu przywołuje jedynie pieczęć wystawcy (*Et ne quis in posterum presens iudicium presumat aliquatenus retractare presentes conscribi nostrique maioris sigilli munimine iussimus roborari*). Odcisk pieczęci Prosza wzmiankują, co prawda, autorzy regestów śląskich (SR, nr 3654: „darunter auf dem Rande ein kleineres [ein Doppelbell enthaltendes] Siegel des herzoglichen Notars Prosho”), ale fakt ten umknął późniejszym badaczom. Nie bez winy są tu archiwiści, którzy interesujący nas dokument zinwentaryzowali jako sygnowany książęcą pieczęcią z dwoma kontrasigillami (AP Wrocław, Rep. 91: *Inhaltsverzeichnis der Urkunden des Archives vom Kloster Leubus*, t. 1 (rkps z 1819 r.), nr 191), książęcą pieczęcią pieszą (sic!) z kontrasigillum (STELMACH, t. 2, nr 401) albo po prostu pieczęcią księcia z kontrasigillum (STELMACH 2014, nr 1286). Korzystając ze wspomnianych pomocy archiwalnych i nie sięgając w tym przypadku po regest dokumentu, pominąłem pieczęć Prosza w książce o *sigillach* rycerstwa śląskiego (WÓJCIK 2018). Za informację o niej dziękuję Panu dr. Maciejowi Woźnemu z Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, który natknął się na zabytek na początku 2020 r. podczas zbierania materiałów do studiów nad rycerstwem księstwa bytomskiego w średniowieczu. Litera H w legendzie ryta uncjałą.

PANNEWITZ

WÓJCIK 2018, t. 2, s. 531.

Tyczko Młodszy**[nr 8/492a]**

30 XI 1368

Okrągła pieczęć hełmowa z klejnotem.

ø 28 mm

W polu pieczęci hełm rycerski na wprost ze spływającymi po bokach labrami, zwieńczony klejnotem w postaci dwóch turzych rogów.

Napis majuskułą gotycką: + S **THICCONI[S D(e)] PANEWITZ**

Or.: NA Praha, Archiv kláštera benediktinů – Řád benediktinů v Břevnově, nr 130.

Lit.: RBM, t. 8/2, nr 342, s. 245.

Uw.: Pieczęć ta, omyłkowo uznana przeze mnie za zaginioną (WÓJCIK 2018, t. 2, nr 491, s. 534), wisi przy dokumencie starosty

Fot.: NA Praha

kłodzkiego Pothy z Častolovic. Wystawiony przezeń dyplom uwierzytelniało pierwotnie pięć pieczęci. Wedle zapowiedzi koroboracji były to kolejno *sigilla*: wystawcy, Janka (Hanka) von Knoblauchsdorf, Tyczka von Pannewitz, Ottona Ratolda von Zdanitz i Jeszka *dicti* Horcziczie. Do dziś zachowały się jednak tylko trzy: wystawcy, Tyczka i Jeszka. Rozmiar pieczęci Tyczka, jej ikonografia, treść otokowej legendy, krój liter oraz ich rozmieszczenie w otoku zdają się nie pozostawiać wątpliwości, że mamy tu do czynienia z *sigillum* wyciśniętym za pomocą tego samego stempla, jakiego używał jego imiennik, Tyczko, zwany Starszym (1327–1354) (zob. WÓJCIK 2018, t. 2, nr 491, s. 534). Jeśli jednak przyjąć, że Tyczko Starszy w 1368 r. już nie żył, zmarł wszak, jak się przyjmuje w historiografii, po 1354 r. (JUREK 1996, s. 264), to za dysponenta interesującego nas tutaj typariusza uznać można jedynie jego syna, Tyczka Młodszego, notowanego w źródłach w latach 1338–1372 (JUREK 1990, s. 451 i tabl.; JUREK 1996, s. 264, 344). Należy więc skorygować wyrażony uprzednio mylny wniosek, że pieczęci Tyczka Młodszego nie znamy (WÓJCIK 2018, t. 2, nr 491, s. 534). Pieczęć przejął wedle wszelkiego prawdopodobieństwa po swoim ojcu.

POGORZELE (POGARELL)

WÓJCIK 2018, t. 2, s. 568–569.

Wincenty

[nr 9/533a]

3. ćwierć XIII w.

Okrągła pieczęć herbowa z pełnym herbem.

ø 49 mm

W polu pieczęci, usianym perełkami, pochylona w prawą stronę tarcza herbowa przykryta hełmem rycerskim na wprost, zwieńczonym klejnotem uformowanym na kształt krzyża, z zatkniętymi na jego trzech końcach pióropuszcami. W herbie mur z trzema wieżami.

Napis majuskułą gotycką: + • S • VI(n)CENCH • FILIVS • MORZCHONIS •

Or.: Muzeum Narodowe w Warszawie, Gabinet Monet i Medali, nr inw. 116248 (tłok) i 3568/16087 (odcisk).

Wyd.: HRYNIEWICZ 2018, s. 228, nr 6 (tłok) i s. 243, nr 03 (odcisk).

Lit.: BRETSCHNEIDER 1933, s. 1–2; JUREK 2005, s. 54; HRYNIEWICZ 2018, s. 243, nr 03.

Uw.: Nie zachowały się oryginalne odciski pieczęci Wincentego. Znamy jedynie jej mosiężny tłok, który przed wojną był własnością wrocławskiego Muzeum Rzemiosł Artystycznych (dziś Muzeum Narodowe we Wrocławiu), przekazany jako bezterminowy depozyt przez magistrat miasta Wrocławia (HRYNIEWICZ 2018, s. 238). Omówił go w latach 30. XX w. BRETSCHNEIDER (1933, s. 1–2), nie zamieszczając jednak przy tej okazji – z wielką szkodą dla badaczy-sfragistyków – fotografii obiektu. W czasie kolekcjonowania materiału źródłowego do książki o pieczęciach rycerstwa śląskiego (WÓJCIK 2018) zabytek ten uchodził wciąż za stratę wojenną (JUREK 2005, s. 54). Poszukiwania zaginionych wrocławskich przedwojennych zbiorów sztuki, prowadzone w ramach akcji „Oddajcie co nasze”, ujawniły, że w 1945 r. tłok wraz z innymi wrocławskimi artefaktami sfragistycznymi przejęło Muzeum Narodowe w Warszawie, gdzie – pomimo zabiegów o zwrot kolekcji do Wrocławia – przechowywany

Repr. za: HRYNIEWICZ 2018, s. 243, nr 03.

Repr. za: HRYNIEWICZ 2018, s. 228, nr 6.

jest do dziś (HRYNIEWICZ 2018, s. 241–242). Jak wynika z badań genealogicznych, jego dysponentem był syn Mrocza z Pogorzeli (1244–1271), brat Jarosława z Haberdorf (1269–1296), notowany jako świadek w dokumencie swego ojca z 6 III 1269 (Schl. UB, t. 4, nr 93; JUREK 2005, s. 54 i tabl. II). Typariusz można więc datować ogólnie na 3. ćwierć XIII w. (HRYNIEWICZ 2018, s. 228 i s. 243, nr 03). Średnicę wizerunku podają za: HRYNIEWICZ 2018, s. 243, nr 03.

SUDZICE (SUDICE, ZAUDITZ)

KUBLIN 2015a, s. 339; PILNÁČEK 1930, s. 493; PILNÁČEK, t. 4, s. 1216; SKUPIEN 2012, s. 202–204.

Z leżących na Śląsku Opawskim Sudzic (czes. Sudice, niem. Zauditz) pisało się w średniowieczu wielu rycerzy, jednak nie wszyscy reprezentowali to samo środowisko rodzinne. W miejscowości, silnie rozdrobnionej pod względem własnościowym, znajdowały się działy należące do przedstawicieli różnych familii. W późnym średniowieczu, lepiej oświetlonym źródłowo, siedzieli tu m.in. wywodzący się spoza Śląska Swojšowie z Adlaru, Vartnowscy z Vartnova, czy Doupovcowie z Doupova (PILNÁČEK 1930, s. 493; PILNÁČEK, t. 4, s. 1216, 1319), jednak żadnej z tych rodzin nie należy łączyć z najstarszymi znanymi dziedzicami Sudzic, którymi byli Henryk (1331) i Swojsz (1313–1331), prawdopodobnie ministeriałowie możnych panów z Füllsteina (CDSil., t. 2, nr 15 [s. 123–124]; SR, nr 3358, 4946, 5017; Regesty, t. 1, nr 46; SKUPIEN 2012, s. 202). O tym, że reprezentowali ten sam krąg rodzinny przekonuje używany przez nich tożsamy herb z orlim skrzydłem w godle (zob.), jednak zachodzącego między nimi pokrewieństwa nie sposób określić. Zważywszy na fakt, że w dokumencie z 1331 r. wystąpili jako *Henricus et Swoysho de Czudicz*, podczas gdy wystawcy zostali przywołani jako *Otto et Fredricus fratres de Lynaui* (AP Opole, Klasztor ss. Dominikanek pw. św. Ducha w Raciborzu, nr 1; SR, nr 5017), wydaje się wątpliwe upatrywanie w nich ojca i syna lub rodzonych braci (KUBLIN 2015a, s. 339 przyjmuje jednak, że Henryk był starszym bratem Swojsza). Niepewna jest także identyfikacja Swojsza z Sudzic z jego imiennikiem, rycerzem z otoczenia Kazimierza bytomskiego (*Swoysa miles*), odnotowanym jednorazowo na liście świadków książęcego dyplomu z 21 VII 1295 (Schl. UB, t. 6, nr 207; CETWIŃSKI 1982, s. 55, nr 214; SCHMILEWSKI 2002, s. 561; SKUPIEN 2012, s. 202, przyp. 6). Źródła nie przynoszą informacji o potomkach Henryka i Swojsza. O ile ten pierwszy zmarł najpewniej bezpotomnie, o tyle drugi doczekał się *pueris ac successoribus legitimis* (CDSil., t. 2, nr 15 [s. 123–124]). W grę wchodzić mogą żyjący współcześnie Heinmann *de Czudicz*, rajca raciborski, i Katarzyna *de Czudicz*, mieszcza krakowska (SR, nr 5026 i s. 140). Jego synem nie był na pewno Raszko z Sudzic, występujący w 1366 r. u boku Wacława opawskiego (CDMor., t. 15, nr 107; RBM, t. 8/1, nr 378), który posługiwał się pieczęcią hełmową z hełmem ozdobionym jelenimi rogami (zob.). Zdaje się, że również on nie pozostawił spadkobierców, gdyż już w 1377 r. właścicielem tzw. państwa sudzickiego – obejmującego (oprócz Sudzic) Petřatín, Rohov i Stibořice – był Žibřid z Křanovic z rodziny Füllsteinów (PRASEK 1890, s. 15; SKUPIEN 2012, s. 203). Z kolei u progu XV w. jako dziedziców Sudzic źródła przywołują zmarłego przed 27 I 1409 Půtę z Potštatu, używającego tożsamego herbu z panami z Častolovic i Potenštejna, jego córki Annę (1404–1457), Eufemię (Ofkę) (1404–1417) i Małgorzatę (1409) (ZDK, t. 1, nr 5, 7, 9, 46, 66–68, 149, 201, 213, 381, 385, 397 i s. 382; PILNÁČEK 1930, s. 291), a także przedstawicieli familii z Doupova, mianowicie: Jeszka (Jana) (1403–1434), Buszka (1404–1410) oraz braci Benesza (1405–1419) i Ulryka (1405–1457), pieczętujących się tarczą dzieloną w pasy (CDMor., t. 13, nr 249; ZDK, t. 1, nr 7, 9, 16, 24, 29, 44, 51, 71–72, 118–119, 140, 189, 219, 222, 344, 385–386, 389; Regesty, t. 2, nr 12; PILNÁČEK 1930, s. 199; PILNÁČEK, t. 1, s. 204). O gniazdowym charakterze Sudzic można więc mówić tylko w odniesieniu do najstarszych właścicieli miejscowości, czyli Henryka, Swojsza i Raszka, przy czym powiązania genealogiczne między nimi pozostają zagadką.

Henryk**[nr 10/813a]**

1 V 1331

Okrągła pieczęć herbowa z herbem.

ø 34 mm

W polu pieczęci tarcza herbowa na wprost, na której orle skrzydło w słup. Wokół tarczy motyw dekoracyjny w postaci wijących się gałązek.

Napis majuskułą gotycką: **S • H[...]UERZISV**

Or.: AP Opole, Klasztor ss. Dominikanek pw. św. Ducha w Raciborzu, nr 1.

Lit.: SR, nr 5017; KUBLIN 2015a, s. 339.

Uw.: Pieczęć, bliźniacza w stosunku do *sigillum* Swojsza (zob.), jest dziś poważnie uszkodzona na skutek obłamania się wosku na krawędziach. W efekcie zniszczeniu uległa otokowa legenda, z której zachowały się jedynie fragmenty, jednak i one – za sprawą częściowego zatarcia powierzchni odcisku – stwarzają problemy z identyfikacją liter i pełnym odczytem resztek inskrypcji. Toteż tekst legendy podaję za wydawcami regestów dokumentów śląskich (SR, nr 5017). Zob. też uwagi przy pieczęci Herborda von Füllstein.

Fot.: AP Opole

Swojsz**[nr 11/813b]**

1 V 1331

Okrągła pieczęć herbowa z herbem.

ø 28 mm

W polu pieczęci tarcza herbowa na wprost, na której orle skrzydło w słup. Wokół tarczy motyw dekoracyjny w postaci wijących się gałązek.

Napis majuskułą gotycką: [...] **[S]WOISHO(n)IS DE ZV[...]**

Or.: AP Opole, Klasztor ss. Dominikanek pw. św. Ducha w Raciborzu, nr 1.

Lit.: SR, nr 5017; KUBLIN 2015a, s. 339.

Uw.: Pieczęć bliźniacza w stosunku do *sigillum* Henryka (zob.). Podobnie jak ona uległa też obłamaniu na krawędziach, niszcząc w incipicie i eksplicie otokową legendę. Z inskrypcji pozostał wprawdzie dziś tylko fragment w brzmieniu WOISHO(n)IS DE ZV, ale u schyłku XIX w. na jej początku dostrzegano jeszcze spółgłoskę S (SR, nr 5017). Polską lekcję imienia dysponenta pieczęci, zapisywaną we współczesnych źródłach dyplomatycznych w wersjach *Swoysho* i *Swoysso* (CDSil., t. 2, nr 15 [s. 123–124]; SR, nr 3358, 4946, 5017; Regesty, t. 1, nr 46), podaję na podstawie SSNO, t. 5, s. 263. Zob. też uwagi przy pieczęci Herborda von Füllstein.

Fot.: AP Opole

Raszko**[nr 12/813c]**

15 III 1366

Okrągła pieczęć hełmowa z klejnotem.

ø 24 mm

W polu pieczęci hełm rycerski na wprost, ze spływającymi po obu stronach labrami, w klejnocie para jelenich rogów.

Napis majuskulą gotycką: + S • RASCONIS • D(e) • SSCVIROVIZ

Or.: Státní oblastní archiv v Třeboni, Cizí rody II. registratura z Čiklin, nr 1.

Lit.: CDMor., t. 15, s. 89; RBM, t. 8/1, s. 213.

Uw.: Choć pieczęć zachowała się w bardzo dobrym stanie, zarówno identyfikacja klejnotu, jak i odczyt eksplicitu legendy sprawiały badaczom pewne trudności. BRETHOLZ (w: CDMor., t. 15, s. 89) nie przytoczył w ogóle treści otokowego napisu, natomiast klejnot zidentyfikował jako jelenie poroże („Hirschgeweihe auf dem Helme”). Tak samo („cornua cervina super galea”) zidentyfikowała ostatnio klejnot BLECHOVÁ (RBM, t. 8/1, s. 321), podejmując także próbę odczytu predykatu właściciela *sigillum*, w którym dostrzegła zapis „DE ZCVIROVIZ” (ze znakiem zapytania). Tymczasem PILNÁČEK (t. 4, s. 1216) widział w ozdobie hełmu dwie wzniesione ku górze ręce („dvě vzhůru číní ruce”), zaś explicit legendy odczytał w brzmieniu „Z CWIROWIC”, przy czym obie propozycje opatrzył pytajnikiem. O ile skłaniam się do sugestii Bretholza i Blechovéj odnośnie do identyfikacji hełmowego klejnotu, o tyle zaproponowaną przez tę ostatnią lekcję inskrypcji koryguję na „D(e) SSCVIROVIZ”, ze spółgłoską „Z” w lustrzanym odbiciu. Mamy więc tu do czynienia ze skażoną nazwą miejscowości, której nie udało mi się zidentyfikować.

Fot.: Státní oblastní archiv v Třeboni

TANN(EN)FELD

JUREK 1996, s. 296; WÓJCIK 2025, s. 830.

Tomszyk**[nr 13/826a]**1414, *sine die*

Okrągła pieczęć herbowa z pełnym herbem.

ø 28 mm

W polu pieczęci lekko pochylona w prawą stronę tarcza herbowa przykryta hełmem rycerskim typu „żabi pysk”, zwróconym w prawo, spod którego spływają po bokach labry. Na hełmie korona o trzech kwiatonach, a nad nią klejnot, prawdopodobnie w postaci dwóch bawolich rogów. Na tarczy dwa pasy i ruciany wianek. Całość wyobrażenia okala wydłużona wertykalnie czterolistna rozeta, która wchodzi na otok, rozdzielając tekst legendy na dwie części.

Napis minuskulą gotycką: [...] / thanfelt

Or.: GStA PK, XX. HA, Ordensbriefarchiv 1200–1600, nr 2112.

Uw.: Pieczęć, wyciśnięta na pergaminowym liście między dwiema kolumnami z wypisanymi imionami rycerzy, zachowała się w złym stanie. Jej powierzchnia uległa częściowemu zatarciu, a w górnej części i po lewej (heraldycznie) stronie odcisku wykruszył się воск, uszkadzając klejnot zdobiący hełm rycerski oraz duży fragment otokowej legendy. Niewyraźny dziś już herb jest z pewnością tożsamy z tym, jaki eksponuje znakomicie zachowana pieczęć z 1421 r., należąca do Maczka von Tan(nen)feld, krewniaka Tomszyka (AA Wrocław, sygn. alfabetyczne, II 16; WÓJCIK 2025, s. 830–831, nr 30/826a). Na podstawie tej ostatniej przyjmuję także, że zniszczony klejnot eksponował dwa bawole rogi, których zarys zdają się zdradzać widniejące na pieczęci półokrągłe ich relikty. Imię dysponenta pieczęci zapisywano w źródłach jako *Thomschik* (CEpV, nr 1085) i *Thumschik* (GStA PK, XX. HA, Ordensbriefarchiv 1200–1600, Nr. 2112). Jego spolszczoną wersję podaję za SSNO, t. 5, s. 459–460. Warto dodać, że Tomszyk (*Tomschig Tanefeld*) znalazł się w gronie starszyny rycerskiego Zakonu Psiej Obroży (Rüdenband), założonego w 1413 r. przez Ludwika II, księcia brzeskiego (MARKGRAF 1915, s. 95; KRUSE / PARAVICINI / RANFT 1991, s. 252). Za wskazanie mi tej pieczęci dziękuję Panu dr. Maciejowi Woźnemu z Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

WRÓBLIN

CETWIŃSKI 1982, s. 43 (nr 134), s. 75–76 (nr 70); EISTERT 1962, s. 247–264; HEYDEBRAND UND DER LASA 1917, s. 136–163; JUREK 2002a, s. 29, 39–40; JUREK 2002b, s. 90, 95–96; JUREK 2005, s. 37–38, 45; KORTA 1964, s. 36–37; SCHMILEWSKI 2001, s. 430.

W 1257 r. Mikołaj, syn Bogusława, rycerza księcia opolskiego, piszącego się z Wróblina (*Nicholaus miles filius domini Boguzlai de Wrablin militis domini de Opol*), sprzedał joannitom z Łosiowa i mincerzowi Walterowi z Lewina młyn nad rzeką Nysą (Schl. UB, t. 3, nr 258). To jedyny źródłowy ślad o dziedzicach podbrzeskiego Wróblina (niem. Fröbeln, na gruntach którego wyrosło miasto Lewin, niekiedy błędnie identyfikowany z Wróblinem koło Głogówka, zob. KORTA 1964, s. 36), których badacze próbują łączyć genealogicznie z współczesnymi im śląskimi rodzinami rycerskimi, posilkując się przy tym wysoce zawodnym kryterium imionowym. W Bogusławie, ojcu Mikołaja, upatrywali więc albo Bogusława Starszego, rzekomego Zarembę (HEYDEBRAND UND DER LASA 1917, s. 138–139, 151–153 i tabl. po s. 160; KORTA 1964, s. 36–37), reprezentującego w istocie rodzinę Drzemlików ze Strzelina (CETWIŃSKI 1982, s. 43 [nr 134], s. 75–76 [nr 70] i tabl. 1; JUREK 1992, s. 54–55; SCHMILEWSKI 2001, s. 556–558), albo jego imiennika, syna Jarosława, przedstawiciela możnych Pogorzeli (EISTERT 1962, s. 232–233, 249–250 i tabl. po s. 288; JUREK 2002a, s. 29, 39–40; JUREK 2002b, s. 90, 95–96; JUREK 2005, s. 37–38, 45 i tabl. 1). Związki pokrewieństwa między panami z Wróblina i Pogorzeli uprawdopodobnia – przynajmniej według niektórych mediewistów – fakt, że ci ostatni, z linii na Michałowie, domniemani bracia Bogusława, mieli być rozjemcami w ewentualnych sporach wynikających z transakcji sprzedaży młyna pod Lewinem przez Mikołaja, a sam Lewin znalazł się potem w ich posiadaniu (tak właśnie JUREK 2002a, s. 29, 39–40; JUREK 2002b, s. 90, 95–96; JUREK 2005, s. 37). Koligacjom rodzinnym panów z Wróblina z Drzemlikami i Pogorzeli przeczą jednak w sposób niebudzący wątpliwości przesłanki heraldyczne. Drzemlikowie pieczętowali się wszak wspiętym nad falami połulwem (WÓJCIK 2018, t. 1, s. 238–239), natomiast Pogorzeli jako dziedzicznego znaku rodowego – czy to w charakterze godła herbowego, czy to klejnotu hełmowego – już od 1244 r. używali konsekwentnie wizerunku przedstawiającego mur z trzema wieżami, tożsamego z polskim herbem Grzymała (SZYMAŃSKI 1993, s. 131–134; BANIK 2002, s. 371–379; WÓJCIK 2018, t. 2, s. 569–584; zob. też wyżej pieczęć Wincentego z Pogorzeli). Tymczasem na nieznanym dotąd badaczom *sigillum* Mikołaja z 1257 r. widnieje kreskowe godło protoheraldyczne (zob.). Mamy więc ewidentnie do czynienia z osobną rodziną (takie rozwiązanie zaproponował już SCHMILEWSKI 2001, s. 430), powiązaną z Pogorzeli najpewniej kognatycznie, którzy po jej wygaśnięciu wraz z bezpotomną śmiercią Mikołaja przejęli wspomniany wcześniej Lewin.

Mikołaj**[nr 14/870a]**

1257 (s.d.)

Ostroowalna pieczęć z godłem.

44 mm x 23 mm

W polu pieczęci rozdarty na kształt majuskuły A krzyż łaciński podwójny z wciętymi ramionami

Napis majuskułą gotycką: + **NICOLAVS** × **DE • WROBLI(n)**

Or.: NA Praha, Maltézští rytíři – české velkopřevorství, nr 195.

Odlew: Österreichisches Staatsarchiv in Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Siegelsammlung Smitmer-Löschner, sygn. e 577.

Uw.: Oryginał dokumentu przetrwał do dziś, ale bez pieczęci, po której pozostał jedynie pergaminowy pasek (Schl. UB, t. 3, nr 258; STELMACH 2012, nr 28). Pieczęci nie było przy nim już w latach 70. XIX w. (CDSil., t. 9, nr 1590 [s. 258]; SR, nr 955), toteż nie jest ona w ogóle znana badaczom. Tymczasem jej odlew zachował się w archiwum wiedeńskim, w kolekcji Franza Paula von Smitmera (1740–1796), kanonika katedry pw. św. Szczepana w Wiedniu i rycerza zakonu maltańskiego. Musiał jednak zostać do niej włączony po 2012 r., nie uwzględnia go bowiem studium o zgromadzonych w tym zbiorze odlewach śląskich *sigillów* (WÓJCIK 2012, s. 63–88), będące efektem kwerendy przeprowadzanej w Wiedniu na potrzeby katalogu pieczęci rycerstwa śląskiego (WÓJCIK 2018). Nie można wszakże też wykluczyć, że został wówczas przez nieuwagę pominięty. Za wskazanie mi tej pieczęci w wiedeńskich zbiorach dziękuję Panu dr. Maciejowi Woźnemu z Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Fot.: Österreichisches Staatsarchiv in Wien

Seals of Silesian knights from the pre-Hussite era: additions from the collections of archives and secular museums

Summary: In July 2019, a comprehensive two-volume catalogue of Silesian knighthood seals, dating back to the pre-Hussite period, was published. The catalogue lists 933 types of seals belonging to members of over 300 families. The text did not account for 14 seals that are not known to historical records. These seals were recently discovered in secular archives in Austria, the Czech Republic, Germany, and Poland, including one located in the National Museum in Warsaw. They belonged to 14 Silesian knights representing 12 different families. Half of them enrich the published catalogue of seals within families whose more or less extensive sphragistic legacy has already been recognised in historiography (Biberstein, Falkenhayn, Füllstein, Glezina, Kornic[z], Pannewitz, Pogorzele), while the other half belong to families whose seals were previously unknown (Linau, Paczyna, Sudzice, Tann[en]feld, Wróblin). These seals are of significant importance for genealogical and heraldic research. They can help settle important questions, such as the coat of arms belonging to Konrad Falkenhayn, the starost of Wrocław, or the genealogical connections – or lack thereof – between Mikołaj of Wróblin and the Drzemlik or Pogorzel families. This catalogue serves as a mini source edition that complements a previous publication, to which it refers in its layout. The seals are organised by family and discussed chronologically, from the oldest to the youngest representatives of each family. The catalogue description consists of the following: the name of the seal holder, the period of use of the seal, its place of storage, the characteristics of the seal (shape, size, content of the legend, and a description of the image), and any additional comments. The latter provide information on the condition of the artefact, resolves any identification issues (if any), and sometimes lists the reasons for omitting an impression from the catalogue from previous years. The publication is enriched with photographs of the seals. Information about sphragistic issues is introduced either by genealogical details concerning the owners of the seals and their families or by references to relevant works discussing these topics. The edition also includes a list of abbreviations and a bibliography for further reading.

Nota o Autorze: Marek L. Wójcik – dr hab., prof. UW, mediewista, pracuje w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Zainteresowania naukowe koncentruje na naukach pomocniczych historii, zwłaszcza na dyplomatyce, genealogii, heraldyce i sfragistyce oraz na dziejach średniowiecznego Śląska. W ostatnich latach prowadzi badania nad pieczęciami i herbami śląskich rycerzy (do początków XV w.) oraz nad dolnośląską heraldyką samorządową.

Author: Marek L. Wójcik – PhD hab., university professor, medievalist, employee of the Department of Auxiliary Sciences of History and Archival Studies of the Institute of History, University of Wrocław. His research interests focus on the auxiliary sciences of history, particularly diplomatics, genealogy, heraldry, and sphragistics, as well as the history of medieval Silesia. In recent years, he has conducted research on the seals and coats of arms of Silesian knights (up to the early 15th century), as well as on the heraldry of Lower Silesian local governments.

Instytut Historyczny
Uniwersytet Wrocławski
ul. Szewska 49
50-139 Wrocław
e-mail: marek.wojcik@uwr.edu.pl

Bibliografia

- Cetwiński M., *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*, Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, seria A, nr 229, Wrocław 1982
Jurek T., *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*, Prace Komisji Historycznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, t. 54, Poznań 1996
Kozierowski S., *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII–XVI wieku*, Poznań 1929
Schmilewski U., *Der schlesische Adel bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Herkunft, Zusammensetzung und politisch-gesellschaftliche Rolle*, Wissenschaftliche Schriften des Vereins für Geschichte Schlesiens, t. 5, Würzburg 2001
Wójcik M.L., *Pieczęcie rycerstwa śląskiego w dobie przedhussyckiej*, t. 1–2, Kraków–Wrocław 2018